

НОМІНАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ПРАВА У НЕОБРЯДОВИХ ПІСНЯХ РОДИННОЇ ТЕМАТИКИ

Стаття містить аналіз етномовних маркерів правосуб'єктної парадигми необрядової лірики родинного кола. Розглянуті номінації осіб фіксують уявлення про біологічну чи соціальну спорідненість, реалізуючи інформативність щодо правового потенціалу, визначеного статевими, віковими, майновими, локальними параметрами конкретного суб'єкта.

Ключові слова: українська народна необрядова пісня, правосуб'єктний маркер типу спорідненості.

Дослідження вербалізацій протоправових ідей, представлених в українських народних піснях, потребує виявлення мовних одиниць, які індексують доюрідичний досвід, збережений фольклорною традицією. Носіями основних правових цінностей у піснях родинної тематики є ліричні герої – суб'єкти права. На думку О.І. Дея, народна лірика, як і всяка лірика, немислима без художньої об'єктивації людських почуттів і переживань. Тут всі форми дійсності, життєва правдивість їх зображення грають першорядну роль і є виразом реалістичності художнього мислення й узагальнення [4, 40]. Ретрансляція різних видів народного знання в українських необрядових піснях родинної тематики здійснюється через образ людини, відтворення її переживань, вчинків, реакцій на навколишню дійсність. Індксації особи у пісенному тексті активізують широкий спектр уявлень сфери народної юриспруденції, які виявляються у фольклорних фіксаціях способів буття, типів взаємодій, різновидів людської діяльності.

Метою нашого дослідження є аналіз номінацій суб'єктів права, наявних у народних піснях родинного кола. Основні завдання пов'язуються з виявленням юридичної інформативності позначень особи, класифікацією правосуб'єктних маркерів, встановленням їх питомої ваги у смисловій структурі необрядової пісні.

Розгляд номінацій суб'єктів права, представлених у ліриці родинного кола, здійснюється нами на міждисциплінарній основі з опорою на наукові розвідки О.І. Дея [4], Л.І. Мацько [11], С.Я. Єрмоленко [5], В.В. Жайворонка [6], М.В. Гримич [2], О.П. Івановської [8], Ю.Ф. Прадіда [13], Ю.Л. Мосенкіса [12], О.О. Селіванової [18] та ін. Звертаючись до вивчення вербалізацій народно-юридичної інформативності, ми враховуємо наявність у пісенному масиві типізованих образів ліричних героїв, для яких фольклорною традицією визначено уніфіковані життєві сценарії, морально-психологічні та соціальні доміанти. Окресленість фольклорних типів дає підстави для побудови правосуб'єктної парадигми необрядової пісні, ядерні поняття якої ґрунтуються навколо традиційних уявлень про сім'ю як мінімальне соціальне об'єднання, що

в усіх людських суспільствах засновується на шлюбних або кровних зв'язках. Раціональність елементів народно-юридичної свідомості закорінена у прагматичну психологію землероба, для якого, за твердженням М.В. Гримич, вирішальним є момент виживання – при чому виживання не окремого індивідуума, а соціуму [2, 247]. Саме тому у піснях родинної тематики знаходимо чимало вербалізованих об'єктивацій суспільних норм, пов'язаних з облаштуванням сімейної сфери.

У етнокультурологічних дослідженнях сім'я трактується як об'єднання людей, пов'язаних спільністю побуту та взаємною відповідальністю, що ґрунтується на шлюбі або кровній спорідненості [9, 182]. Універсальною характеристикою різних типів сімей є взаємодопомога, яка, по суті, забезпечує соціальне співіснування людей. Основу української сім'ї становить шлюб – історично обумовлена, санкціонована та регульована суспільством форма взаємин між чоловіком і жінкою, що визначає їхні права та обов'язки по відношенню одне до одного і до дітей [16, 232]. Процес утворення сім'ї здавна регулювався звичаєвістю, яка визначала критерії та форми родинних стосунків. Отже, починаючи з самих своїх витоків, шлюб був громадянським, основаним на нормах звичаєвого права та народних традиціях. На думку О.П. Івановської [7, 172], в Україні звичаєве право було основним чинником регулювання взаємовідносин між людьми, зокрема в сфері родинного побуту аж до кінця ХІХ ст., саме тому воно в основних рисах увійшло пізніше в закони державного права. Змалювання міжособистісних стосунків у родинно-побутових піснях не супроводжується відтворенням сегментів офіційного права. Адже сімейні відносини – це та сфера правової культури, де звичай завжди витісняв закон. За твердженням М.В. Гримич [2, 203], звичай, на відміну від закону, є явищем надзвичайно гнучким, його природа фольклорна; він постійно варіюється, пристосовуючись до змінних соціальних умов чи побутових обставин. Фольклорна сутність народно-юридичної традиції виявляється у поліваріантності не самих звичаїв і правил, а власне способів розв'язання тих чи інших родинних проблем, що й дозволяє вважати усну народну творчість середовищем апробації сімейно-правових механізмів. Суб'єктні маркери, представлені у необрядових піснях родинної тематики, є носіями лінгвокультурологічної інформації про допозитивні правові канони облаштування української сім'ї, які не втратили актуальності й нині.

З точки зору сучасної юридичної науки, сім'я – первинний та основний осередок суспільства. Кожна особа має право на проживання у сім'ї, але може бути добровільно чи примусово ізольована від неї. Сім'ю утворюють особи, котрі проживають разом, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік з поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає. Спільний побут членів сім'ї має різні прояви: спільне ведення господарства, спільний відпочинок, постійне спілкування тощо. Членів сім'ї пов'язують взаємні особисті і майнові права та обов'язки (ця ознака є найважливішою для юридичного визначення сім'ї). Підставами виникнення сім'ї є шлюб, кровне споріднення осіб, усиновлення.

удочеріння. [21, 495-496]. Згадані параметри родинного співжиття тією чи іншою мірою відтворюються на рівні смислового наповнення правосуб'єктних номінацій українських народних пісень, які містять етномарковані уявлення про традиційну українську моногамну, переважно нуклеарну (малу), патрилокально-вірілокальну сім'ю. Мала (нуклеарна) сім'я складається з однієї шлюбної пари та її дітей. Якщо в такому сімейному об'єднанні є кілька поколінь (батьки, діти, внуки), то вона називається складною малою сім'єю. Патрилокальність сім'ї або шлюбного поселення пов'язувалася з тим, що після весілля молоде подружжя починало жити в домі батька чоловіка. Однак через деякий час подружжя пара виділялася на нову садибу, у цьому разі шлюбне поселення вже ставало вірілокальним (від «вірі» – чоловік) [20, 221].

В українських народних піснях родинного кола сім'ю представлено як об'єднання, що ґрунтується на шлюбі або кровній спорідненості людей, пов'язаних духовно, спільністю побуту та взаємною моральною відповідальністю. У народно-юридичному тлумаченні ключовим поняттям сім'ї є близькість походження, що виникає на основі відношень шлюбу й поріднення. Зокрема, у необрядових піснях представлено такі види спорідненості: природну, визначену генетично, і соціальну, що являє собою суспільно санкційовану систему формування родинних відносин.

Структуру української сім'ї складають дві основні групи осіб – кровні родичі та свояки (родичі через шлюб), котрі у свою чергу поділяються на членів сім'ї, близьких родичів, власне родичів, далеких родичів. Система спорідненості охоплює: батька, сина, діда, онука, правнука, дядька, племінника, брата у перших (рідного), брата у других (двоюрідного), троюрідного брата, двоюрідного дядька, внучатого племінника, двоюрідного діда – по чоловічій лінії; бабку, матір, дочку, онуку, сестру у перших, сестру у других і т.д. – по жіночій. До членів сім'ї, в уявленні українців, належать, як правило, лише згадані родичі й свояки: тесть, зять, дівер – по чоловічій лінії; свекруха, невістка, золовка – по жіночій лінії. До близьких родичів відносять діда, онука, племінника, двоюрідного брата і відповідно – бабку, онуку, племінницю, двоюрідну сестру. До родичів: прадіда, правнука, двоюрідного діда, двоюрідну бабусю, правнучку, прабабку. До далеких родичів, котрих в народі ще називають «сьомою водою на киселі», належать четвероюрідні брати, сестри, племінники [16, 251]. Широко представлені в українських необрядових піснях сімейної тематики номінації осіб, відтворюючи ознаки висхідної, низхідної, прямої, бічної спорідненості, свояцтва, кумівства, виступають носіями юридичної інформативності, визначеної родинною роллю конкретного діяча. Позначення суб'єктів права за типом спорідненості передбачає урахування принципу групування кровних родичів по прямій висхідній (вертикальній) лінії – батько, мати, дід, баба; по низхідній лінії – син, донька, онук, онучка, правнук та ін.; по бічній (горизонтальній) лінії – брат, сестра: *Оженила сина лихая година, // Oddala я дочку в чужу сторіночку* (Пісні родинного життя, далі – ПРЖ, 71). *Робім, брати, як нам мати казала, // Щоб наша сестра в чужині не пропала* (ПРЖ, 240).

Позначення суб'єктів права, представлених в українських піснях родинного кола досить часто спираються на уявлення про біологічну (кровну, реальну) або ж соціальну (корпоративну, фіктивну) спорідненість. Фольклорна традиція засвідчує, що в українській сім'ї культивувалася кровність стосунків. Родинні зв'язки дуже цінували, їх зводили у найвищий аксіологічний ранг [7, 362]. Уявлення про кровну спорідненість фіксуються такими правосуб'єктними маркерами, як-от: мати, батько, син, донька, дід, баба, онук, онучка. *Приходила моя матінка, // Приходила моя рідная* (ПРЖ, 59). *А й мати у дочки забарилася, // а хліба-солі не наїлася* (ПРЖ, 63).

Соціальна спорідненість виникала на підставі некровних зв'язків: через шлюб (свояцтво), усиновлення, приймацтво, духовну опіку, певні обрядові дії, спільні інтереси тощо. Отже, у піснях представлені номінації суб'єктів права, які постали на основі спорідненості за шлюбом, приймацтвом, духовними чи ритуальними параметрами. Динаміку спорідненості за шлюбом відтворюють правосуб'єктні маркери: дружина, чоловік, тесть, теща, свекор, свекруха, сват, сваха, вдова, вдівець, сирота, мачуха, вітчим, пасинок, пасербиця та ін. *В мого свекра на дворі дві комори, // Коли піду я у тії комори – // Ні хліба, ні солі* (ПРЖ, 47). *Чом не вчиши мене, ненько, не навчаєш, // як свекрусі догодити* (ПРЖ, 90). *А як діти за пиріг, // То мачуха за батіг* (ПРЖ, 63). *Полеми, чечітко, до моєї тітки, // Нехай прийде відвідає бідної сирітки* (ПРЖ, 28). Спорідненість за приймацтвом визначала наявність у відповідного суб'єкта, приймака, певного правового статусу у сімейній та майновій сферах, приймаками могли бути зяті, які перейшли жити в дім дружини: *Оре приймак, оре приймак // На воли гукає* (ПРЖ, 119). *Зібралися три громади, // Пішли в корчму пити, // Засідають біля столу // Приймака судити: // – Ледач приймак, ледач приймак // Не хоче робити* (ПРЖ, 120).

За ознаками духовної та ритуальної спорідненості у піснях позначено суб'єктів права, що взяли участь у обрядах хрещення: *Піди до куми, да й поговори* (ПРЖ, 45). *Та кума ж моя, та люба моя, // Та не гарно ти робиш, // Що ти мого чоловіка // із хазяйства зводиш* (ПРЖ, 209).

Статєва стратифікація суб'єктів права, представлених у народних піснях родинної тематики, виявляє нетотожність соціальних, економічних, гендерних реалізацій чоловіків та жінок, що вказує на наявність у них неоднакових правових можливостей: *Ой бий свою жінку, // Бий, научай, // Та під свій обичай* (ПРЖ, 135). *Я коня маю, дороженьку знаю // За лихим мужем світонька не видаю* (ПРЖ, 62). *Ліпше мати файну жінку, // як сто фалець поля* (ПРЖ, 131). *Перша розкішонька, // Що чоловік добрий* (ПРЖ, 130). Головним у сім'ї, як правило, був чоловік, батько, що розпоряджався майном і грошми; важливу роль відігравала жінка-мати, господиня дому. Права жінок були обмежені порівняно з правами чоловіків – з погляду сучасних юридичних канонів. Передусім це проявлялося в тому, що коли в правах чоловіків усе було більш-менш чітко визначено, то в правах жінок, залежно від багатьох обставин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, виявлялася велика кількість варіацій [3, 225]. Юридичні потенції жінки за звичаєвим правом залежали від вікової стратифікації, типу сім'ї (виділена / невиділена), наявності дітей, особистого

внеску жінки в надбання родинного майна. Однак найважливішою ознакою жіночого права залишалася актуальність суб'єктивних чинників. Тут, як ні в якій іншій ситуації, виявлялися особисті стосунки, симпатії, антипатії. І хоча нині такі поняття, як любов, дружба, відданість не складають сферу правового регулювання і не включаються до предмету сучасного сімейного права, базові народно-юридичні уявлення щодо жіночих прав багато у чому спиралися саме на них.

Вікова стратифікація суб'єктів права у піснях родинної тематики представлена відповідними номінаціями, які визначають не лише роки, а й певний юридичний статус конкретної вікової групи, до якої належить людина. Сукупність фізичних (зріст, сила, зморшки), психічних (готовність приймати рішення), соціальних характеристик, притаманних дітям, неодруженій молоді, одруженим чоловікам і жінкам, літнім людям, варіюється, відтворюючи неоднаковість правового потенціалу суб'єктів, що належать до різних вікових груп. *Ой біда ж мені, мати, за бідною // Ой стала я журитися молодою // Іще ж к тому, мати, малі в мене діти* (ПРЖ, 26). У піснях наявні правосуб'єктні маркери осіб різних соціально-вікових категорій: *Судять старші люди, // Судять молодії. // Ужсе починають // Дітоньки малії* (ПРЖ, 97). *За старим жити – тіло сушити, // За малим жити – тіло крушити* (ПРЖ, 93). Вікова стратифікація правосуб'єктних індексацій, представлених в українських необрядових піснях, регламентує правовий потенціал молоді, дітей та літніх людей. Найдетальніше представлено перед'юридичний статус осіб молодого віку. Зокрема, підкреслюється право молодої людини на особисте щастя: *Не плач, не журися, // молода дівчино* (ПРЖ, 144). *Як же мені, моя мати, // Тепер не гуляти: // Сам молодий, кінь вороний, – // Хороше гуляти* (ПРЖ, 86). У піснях простежується ідея про порушення прав молодої особи: *Мене посилає молоду, // В глуху північ по воду* (ПРЖ, 94). *Бо ви з приймаком, // Бо ви з молодим // Будете сваритись. // А я молода, а я молода // Та й буду журитись* (ПРЖ, 117). Доправовий статус молоді має проєкцію у трудову та майнову сфери: *А я, молодая, поза городом пшениченьку жну* (ПРЖ, 89). *Ходи зо мною, із молодою, // Та будеш газдувати* (ПРЖ, 137). Індексції дитячого віку корелюють з народно-юридичними ідеями щодо батьківської відповідальності, піклування, підтримки та захисту найменших членів соціуму: *Діти ж мої, семилітки, // що з вами робити?* (ПРЖ, 283). *А мене лишив, а мене лишив з малою дитиною* (ПРЖ, 137). Зафіксовані у піснях правосуб'єктні маркери осіб літнього віку, активізують прерд'юридичні ідеї, пов'язані з уявленнями про утримання, опіку, трансформацію правового потенціалу, спричинену переходом до іншої соціально-вікової категорії: *Радуеться стара мати, // Що діждала прачки* (ПРЖ, 74). *Ой старенька я, старенька, де ж я жити буду? // Де ж я свою голівоньку на старість подіну?* (ПРЖ, 80).

Опосередковану вказівку на вік містять правосуб'єктні маркери «дівчина», «дівка», «хлопець», які вказують на дошлюбний статус осіб. Факт одруження, що знаменував перехід людини до вікової групи чоловіків (господарів) та молодлиць (господинь), які після весілля набували нових адміністративних, майнових, особистих прав, відтворюється у номінаціях, котрі також опосередковано

індексують вікові параметри, як-от: мати, батько, свекруха, невістка, чоловік, дружина, зять, тесть, теща та ін. Група найстарших суб'єктів права, позначених одиницями «старий», «стара», «баба», «дід», за відсутністю в українській культурі геронологічних традицій, що мали б забезпечувати згаданим особам суттєві суспільні привілеї, посідала ієрархічну сходинку нижчу від самостійних господарів, а отже була наділеною меншою кількістю можливостей. Це пов'язано з поглядами на подільність сім'ї: батько поступово виділяв зі свого господарства всіх синів і здебільшого ще за життя передавав права господаря найменшому синові, який лишився на корені. За формальними ознаками (відповідальність за господарство, юридичні функції) літні люди втрачали статусні привілеї, однак автоматично набували авторитету як носії життєвої мудрості, порадики.

Майнова стратифікація суб'єктів права є результатом конкретних дій, зокрема, таких, як дарування, поділ, виділ, передача у спадок: *Дочкам дайте дороги коралі, // Синам дайте білі тулуби, // Невісткам дайте білі кожухи, // Онукам дайте білі подушки, // А кумам дайте корець пшениці* (ПРЖ, 34). *Ой дам ти, мій братчику, сивую корову, // Аби-с мене припровадив красенько до гроба. // Ой дам я ти, братчику, сивую кобилу, // Аби-с казав насипати високу могилу* (ПРЖ, 33). Визначення майнового статусу суб'єкта права було важливим етапом дошлюбних взаємин: *Ти, милий, багатий, // А я – дівка убога. // В твого батька є воли й корови, // А в мого батька – // Ні волів, ні корів* (ПРЖ, 106). *Не дай мене, брате, та й за селянина. // А дай мене, брате, тай за дворянина. // В того дворянина двори мальовані* (ПРЖ, 161). Старші члени сім'ї суттєво впливали на формування майнових критеріїв оцінки майбутніх родичів: *Не казала мені мати убогої брати, // Казала мені мати багатой шукати, // Щоб за неї воли, корови взяти* (ПРЖ, 202). *Ой у дочки подушки пухові, // Ой є в неї сорочки шовкові, // Ой є в неї мальована скриня, // А хто візьме, буде господиня* (ПРЖ, 76). Протиставлення суб'єктів права різного майнового статусу спирається на уявлення про їх неоднакові можливості: *Багатая, зубатая, під возом лежала, // А вбогая, хорошая, пшениченьку жала. // Багатая, зубатая, мужа все корила, // А вбогая, хорошая, по милому мліла* (ПРЖ, 123). Майнові відносини членів сім'ї тісно пов'язані з особистими взаєминами: – *Брати ж мої, брати-соловейки, // Прибувайте в гостиночку а що неділеньки. // – Сестро ж наша, сестро, сестро дорогая! // Раді б ми прибути, так ти убогая* (ПРЖ, 47). *Пішла б я до доненьки, доненька бідненька, // Ще й до того лиха доля – дитина маленька* (ПРЖ, 79). Обмеження майнового потенціалу суб'єкта у народній пісні пов'язується з порушенням цілісності родини. Втрата чоловіка, спричинена неблаганними обставинами, індексується правосуб'єктним маркером «вдова»: *Як я мужа мала, була хазяйкою, // А тепер на старість піду вулицьою* (ПРЖ, 76). *Приїхав козак на сивім коню: // – Не журися, вдова, господар буду. // Я твоїм діткам батеньком буду, // Я твої ключі поодбираю, // Я твої скрині поодмикаю, // Я твої гроші позабираю, // Я твої гроші попропиваю* (ПРЖ, 279). Втрата батьківської опіки у пісні трактується як зменшення правових можливостей у майновій, сімейній, особистій сферах: *Я бідна сирота, стою і думаю, // Ніхто мя не бере, бо поля не маю* (ПРЖ, 260).

Локальна стратифікація базується на традиційній дихотомії «свій-чужий» і вказує на суттєве обмеження прав суб'єкта, який перебуває далеко від роду: *У чужій сторіночці ні отця, ні мати. // Лиш у чужій сторіночці тяжко пробувати* (ПРЖ, 56). *Винуватий той батенько, що далеко дочки дає* (ПРЖ, 62). Майже до ХІХ століття в українців побутувала традиція обирати супутника життя у своєму або сусідніх селах. В основі цього звичаю лежало бажання краще пізнати ту родину, з якою мали намір породичатися. Адже репутація сім'ї в минулому мала таке ж велике значення, як і її актуальній соціально-економічній імідж. Віддаючи перевагу гідній для свояцьких зв'язків родині, як правило, рівній в економічному і соціальному відношеннях, розв'язували проблему пошуків адекватного за соціальним станом обранця.

Світоглядні позиції наших предків засновувались на розумінні триєдиного зв'язку між поколіннями померлих, живих та ще ненароджених. Отже, поняття роду, родини було визначальним для кожного українця і ототожнювалося з уявленнями про колективний суб'єкт. Людина ідентифікувала себе з ланкою у родоводі і мала відчувати свою відповідальність за дотримання норм родової культури усіма членами суспільства. У піснях чітко визначаються індивідуальні суб'єкти права, які складають колективний суб'єкт права – рід: *Да нема роду ріднішого над батечка, // Да нема роду ріднішого над матінку, // Да нема роду ріднішого над братика, // Да нема роду ріднішого над сестриці, // Да нема роду ріднішого над дитину, // Да нема роду ріднішого над дружину* (ПРЖ, 26). Особливо підкреслюється, що перехід до іншого роду пов'язується із трансформацією правового статусу, яка не передбачає можливості відновлення висхідних правових позицій: *Нема дівці переходу, // Ой нема дівці, гей, переходу, // Щоб перейти через воду // Та щоб перейти, гей, через воду // Із замужу знов до роду* (ПРЖ, 40). Пісні засвідчують, що форми «родичання» українців є своєрідним культом, вони передбачають регулярні відвідини, обмін подарунками при певних ритуальних okazіях, постійний контакт бабусь, дідусів та онуків, що є особливою формою етнопедагогіки, а головне – важливим засобом передачі етнічно-маркованої інформації сфери сімейного права від покоління до покоління: *Прибуди, прибуди, родиночку, // Хоч на годиночку* (ПРЖ, 35). *Ой найму я підводу // Та й поїду до роду* (ПРЖ, 39). Відсутність контакту з родом інтерпретується як обмеження правової сфери: *Цурається родинька – і отець і мати, треба мені, молодому, в чужині згубати* (ПРЖ, 33). Суб'єкт сімейного права української необрядової пісні прагне максимальної самореалізації як член родини: *Ой роде ж мій, роде, // Не цурайся мене! Прибувай до мене – // Я тобі рада буду* (ПРЖ, 34). В системі когнітивно-ціннісних уявлень українців родина посідає центральне місце, тому вона досить часто виступає посесором правових смислів не лише сімейної, але й інших юридичних сфер. Так, недобра родина асоціюється з недостатньою реалізацією природних прав і свобод конкретної особи: *А попала в лиху сім'ю – немита й сорочка* (ПРЖ, 54). Досить часто індексация сімейних стосунків супроводжується відтворенням енгам трудового права: *Що родина моя діє? // Пшениченьку, відай, сіє // Та кукіль вибирає* (ПРЖ, 40). Майновий потенціал членів родини, як ведеться, істотно впливає на

характер їх взаємин: *Як дав мені бог розживатися // Став до мене рід признаватися. // І рідна сестра в гості прийшла* (ПРЖ, 45).

Правосуб'єктні маркери, представлені в українських народних піснях родинної тематики, вказують на тип спорідненості, статеві, вікові, майнові локальні параметри ліричних героїв й відтворюють народно-юридичні уявлення про першоелементи врегулювання особистих, майнових, трудових відносин між чоловіком та дружиною, батьками та дітьми, братами та сестрам тощо. Номінації членів родинного кола індексують характерні для фольклорної свідомості параметри рівності учасників сімейних стосунків, як-от: автономність, індивідуальне волевиявлення, наявність особистісних інтересів.

Перспективи дослідження пов'язуються з вивченням закономірностей мовного оформлення народно-юридичної ідентичності українців, відтвореної у інших жанрах фольклору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боряк О. Українська етнокультурна мозаїка. – К.: Либідь, 2006. – 326 с.
2. Гримич М. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців: Когнітивна антропологія. – К.: КНУ, 2002. – 380 с.
3. Гримич М. Інститут власності у звичаєво-правовій культурі українців XIX – початку XX ст. – К.: КНУ, 2004. – 588 с.
4. Дей О. Поетика української народної пісні. – К.: Наукова думка, 1978. – 250 с.
5. Єрмоленко С. Мова і українознавчий світогляд. – К.: НДІУ, 2007. – 444 с.
6. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика. – К.: Довіра, 2007. – 261 с.
7. Івановська О. Звичаєве право в Україні: Етнотворчий аспект. – К.: ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2002. – 264 с.
8. Івановська О. Суб'єктно-образна система фольклору: категоріальний аспект: Автореф. дис... д-ра філол. наук. – К., 2007. – 39 с.
9. Культура і побут населення України / За ред. В. Наулко, Л. Артюх. – К.: Либідь, 1993. – 224 с.
10. Максимов С. Правовая реальность философского осмысления. – Х.: Право, 2002. – 328 с.
11. Мацько Л., Сидоренко О., Мацько О. Стилїстика української мови. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
12. Мосенкис Ю. Язык как отражение архаического правосознания // Происхождение языка и культуры: древняя история человечества. – 2007. – Т. 1. – № 2. – С. 32-35.
13. На терені юридичної і філологічної науки: Зб. наук. праць, присвячений 50-річчю від дня народження і 25-річчю науково-педагогічної діяльності професора Прадіда Ю. – Сімферополь: Еліньо, 2006. – 326 с.
14. Павлюк С. Українське народознавство. – К.: Знання, 2006. – 567 с.
15. Пісні родинного життя. / Упоряд. Г. Довженок – К.: Дніпро, 1988. – 358 с.
16. Пономарьов А. Українська етнографія. – К.: Либідь, 1994. – 316 с.
17. Правовий звичай як джерело українського права IX-XIX ст. / За ред. І. Усенка. – К.: Наукова думка. – 2006. – 278 с.
18. Селиванова Е. Когнитивная ономазиология. – К.: Фитосоциоцентр, 2000. – 247 с.
19. Сімейне право України / За ред. В. Борисової та І. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 264 с.
20. Українська етнологія / За ред. В. Борисенко. – К.: Либідь, 2007. – 399 с.
21. Юридична енциклопедія: У 6 т. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана, 2003. – Т. 5. – 680 с.

The article deals with ethnic markers of the law subjects paradigm in non-ritual lyrics of the family cycle. The analyzed nominations reflect biological kinship and social reflections realizing an informative legal potential predetermined by gender, age, property and local parameters of law subjects.

Key words: Ukrainian folk non-ritual songs, law subjects markers of kinship.

Фенько Н.М.

КОД ПОВЕРНЕННЯ: ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНЕ ПРОЧИТАННЯ ПУБЛІЦИСТИКИ ЄВГЕНА МАЛАНЮКА

У статті досліджуються інтертекстуальні зв'язки публіцистичної статті Євгена Маланюка „Крути – народини нового українця”. Інтертекст розглядається як певний код адекватного розуміння читачем авторського задуму.

Ключові слова: інтертекст, інтертекстуальний аналіз, публіцистика.

Осмилення українською гуманітарною наукою творчості Євгена Маланюка відбувається поволі, з обережністю реставратора. Це не дивно, адже Маланюк повертається на Україну поступово, збереженими фрагментами словесних фресок. Наприкінці ХХ століття він повернувся своєю поезією. Зробив це гордо і велично, як справжній „імператор залізних строф”. Потім Україна пізнала Маланюка як мислителя, історика, культуролога, зрештою, публіциста. Остання іпостась митця чомусь і до сьогодні залишається малодослідженою в українській лінгвістиці. У поле уваги дослідників потрапила переважно публіцистика „таборового періоду” (1921-1923), поява якої у творчості Маланюка була продиктована „гострою потребою не просто висловити виношене й осмислене в таборах для інтернованого війська УНР, а й словом вплинути на ситуацію” [5, 31]. Публіцистика цього періоду ще не містить у собі узагальненої оцінки українських визвольних змагань, адже минуло мало часу від тих подій. Та все ж Маланюк „намагається переконливо й аргументовано, хоч подекуди й пунктирно, окреслити такі складні для нього питання, як причини поразки, витоки „деморалізування душі української” тощо” [5, 31].

2005 року львівське видавництво „Світ” презентувало видання „Повернення”, присвячене творчому доробку Євгена Маланюка, зокрема невідомій загалу поезії, публіцистиці, літературно-критичній спадщині. Український читач отримав доступ до публіцистики митця емігрантського періоду (30-40 рр.). Це зразки зрілої, виваженої публіцистики, з концептуально іншими питаннями, на відміну від таборової, але з тим самим духом українського трибуна. Маланюк неначе намагається досягнути майбутнє України